

İLKÖĞRETİMDE VELİ KATILIMI: ÖĞRETMEN-VELİ-PSİKOLOJİK DANIŞMAN ÜÇGENİ

Prof. Dr. Hasan Şimşek
Yeditepe Üniversitesi
hsimsek@istek.org.tr

Duygu Tanaydın
Psikolojik Danışman, İstek Vakfı
duygutanaydin@superonline.com

Giriş

Modern okul, endüstri devrimiyle yaşattır. Modern okul aynı zamanda tıpkı devlet, ordu gibi bir takım modern kamusal amaçları gerçekleştirmek için yaratılmıştır. Meyer ve Rowan'a göre (1977) modern okula verimlilik veya ekonominin diğer çağdaş araçlarıyla bakmak mümkün değildir, çünkü modern okul artık neredeyse sorgulanamaz hale gelmiş bir takım kamusal mitler üzerine oturmaktadır. Meyer ve Rowan'ın "kurumsallaşmışlık" (institutionalism) olarak adlandırdıkları bu olgu önemlidir: Okul ne yaparsa yapsın asla ortadan kaldırılamaz çünkü kamunun gözünde yerine konacak başka bir araç yoktur; bu durum okullara dokunulmazlık kazandırır; bu nedenlerle okulların daha iyi işletilmesi için modern ekonomi ve işletme bilimlerinin ilkelerinin uygulamaya çalışılması boş çabadır; hükümetler ne kadar verimsiz olduklarına bakmaksızın okullara bütçeden pay ayırmaya devam edeceklerdir, çünkü aksini yapmaları bir sonraki seçimi kaybetmeleri anlamına gelecektir.

Bu alternatifsizlik ve dokunulmazlık okulları formal eğitim konusunda bütün toplumlarda tekel haline getirmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak dünyanın hemen bütün toplumlarının halkları üzerinde okul çocuklarının eğitimleri konusunda tek ve alternatifsiz otoritedir. Amerika Birleşik Devletleri gibi eğitime daha yerel unsurlar katan sistemlerde bu tekelciliğin dozu daha hafifken, Türkiye de dahil hemen bütün kıta Avrupası'nın merkeziyetçi sistemlerinde daha ağırdır. Modern okulun bu özelliği, velilerin çocuklarının eğitimlerine aktif olarak katılmalarının önündeki en büyük engellerden birisidir.

Öte yandan, özel okullar daha farklı bir anlayış üzerine oturur. En temelde her ne kadar eğitim programları ve diğer unsurlar ülkemizde olduğu şekliyle Milli Eğitim otoritesi tarafından denetleniyor olsa da çocuklarına daha iyi bir eğitim aldirmek isteyen veliler, özel okulları tercih etmektedirler. Beklenti her ne kadar "daha iyi eğitim" ise de özel okullara çocuklarını gönderen veliler arasında da "kurumsallaşmışlık" paradigması o kadar yaygındır ki özel okul velilerinin dahi çocuklarının eğitimi konusunda sorumluluk almak istemedikleri öğretmenler ve okul yöneticileri arasında yaygın bir şikayet konusudur. Diğer yandan, bu beklentiyi dile getirirken aynı özel okul öğretmen ve yöneticileri okulda sık sık boy gösteren veliden de çekinmekte, bu durumdan pek hoşnut olmamaktadırlar.

Oysa, okulda yapılan şeylerin evde anne-babalar tarafından desteklenmediği sürece okul eğitiminde başarıya ulaşmak olası değildir. Okul ve aile iki farklı toplumsal kurumdur ve farklı beklentiler etrafında şekillenmişlerdir. Bu iki farklı kurumun çocukların eğitimleri konusunda çıkar birliğine getirilmesi gereklidir. Sorun özellikle formal eğitimin başlangıcı olan ilköğretim birinci sınıflar için çok daha kritiktir, çünkü en temel çalışma ve öğrenme becerileri bu yılda oluşturulmaktadır.

Bu temel gerekçeden yola çıkarak ilköğretim birinci sınıflar için İSTEK Vakfı Okulları'nda yeni bir yaklaşım geliştirmenin gereği üzerine fikir yürütmeye başladık. Sonuçta etkili veli katılımına hizmet edeceğini düşündüğümüz "öğretmen-veli-psikolojik danışman üçgeni" projesini gündeme getirdik ve bu proje, İstanbul'daki sekiz İSTEK Vakfı Okulu'nda 2001-2002 birinci döneminden itibaren uygulamaya konuldu.

Projenin Temel Dayanakları

İyi ve sağlıklı bir eğitim ortamı ancak öğretmen ve aile işbirliği ile sağlanabilir. Aile ve öğretmen arasında karşılıklı sevgi, saygı, işbirliği, hoşgörü gibi olumlu duygular ve etkin, iyi bir iletişimin varlığı öğrencinin yeteneklerinin ve becerilerinin tanınmasına, kendi potansiyeli doğrultusunda eğitilmesine hem akademik hem duygusal hem de sosyal alanlarda başarılı olmasına katkı sağlar (Ataç, 2001).

Olmsted ve Lockhart'a göre (1995) okul ve ailenin amacı aynıdır, bir başka deyişle çocukların eğitimi söz konusu olduğunda çıkarları ortaktır. Her aile ve öğretmen çocuğa sosyal uyum, ahlaki ve moral değer sistemlerini vermeye çalışır. Amaç; iyi gelişmiş, sağlıklı kişilikler ve kendini iyi ifade edebilen insanlar yetiştirmektir. Ancak kullandıkları yöntemler ve öğretme süreçleri çok farklıdır. Aileler (veliler- anneler/babalar) ve öğretmenler çocuğun günlük yaşamını paylaştığı insanlardır. Bu çıkar birliğinden yola çıkarak okul ve ailenin aynı yöntemleri kullanarak çocuğa kısa zamanda ulaşmaları mümkündür. Ayrıca öğretmen ve velinin çocuğa uyguladıkları yöntemleri destekleyen ve bütünleştiren üçüncü bir kurum da psikolojik danışmanlardır (Stone & Taylor,1976).

Psikolojik danışmanlar, öğretmeni çocuğun kişilik yapısı, aile yapısı, geçmiş yaşamı, okul öncesi gelişim basamakları, genel yetenek-beceri ve işlevsel davranış motifleri ve gelecekte beklenmesi konusunda bilgilendirme ve yönlendirme yapabilirler. Çocuğun öğretmene ve aileye anlamsız gelebilecek bazı tepki mekanizmalarını açıklayabilirler.

Psikolojik danışmanlar, çocuğun sergilediği semptomların nereden ve niçin kaynaklandığını, bilinç altında hangi olaylardan etkilendiklerini aileye ve öğretmene açıklarlar. Ayrıca olaylara ve sorunlara uzaktan daha gerçekçi, tarafsız, bilimsel yaklaşır ve sorgularlar. Sorunların çözümünde öğrenci, veli ve öğretmenin güvenebileceği yardımcılarıdır. Kısacası psikolojik danışmanlar, öğretmen ve veliler arasındaki iletişimi güçlendirecek bağlantı kurabilecek köprü vazifesini görebilirler.

Eğer öğretmen, öğrencilerini tanır, onların aile yaşamlarını ve ailede nasıl bir eğitim verildiğini bilirse, öğrencilere nasıl yaklaşması gerektiği konusunda bilgi sahibi olur. Çünkü her çocuğun evinde aldığı eğitim farklıdır. Ailede okul eğitimindeki gibi formal ve standart bir eğitim süreci yoktur (Ataç , 2001).

Her ailenin beklentileri, yaşayış biçimleri, çocuklarına uyguladığı eğitim tarzı değişiktir. Bu faktörler çocuğun kişiliğinin yerleşme aşamasında kültürel, sosyal, ahlaki ve hatta duygusal görüş açısını etkiler (Wolfendale, 1983).

Öğretmen-veli ve psikolojik danışmanlar arası etkin ve olumlu bir iletişim sağlanırsa; kısaca paydaşlar etkin bir işbirliği içerisinde olursa çocuk kendini iyi ve mutlu hisseder. İlgisi ve merak, keşif alanları, bilim kavramı, ruhsal- duygusal – sosyal denge, özgür düşünebilme, kendini ifade edebilme, iç disiplin ve yaşama bağlılık duygularını kazanır. Böylelikle öğrencilerin akademik başarıları da artar.



En ideal durum; öğretmen-veli ve psikolojik danışman üçgeninde ismi geçen paydaşların iletişimi sayesinde çocuğu her haliyle kabul ettiğimizi göstererek onu iyi-kötü, zayıf-güçlü yanlarıyla tanıyabiliriz ve onda değişmesi gereken davranışları belirleyerek bir takım sorunları iletişim yoluyla azaltabilir ya da bütünüyle çözebiliriz.

Bütün bu nedenlerle, etkili bir okul öğretimi için ev ve okul çevresinin bir arada olması ve birbirini tamamlaması, bütünleşmesi gereklidir. Bunun yollarından birisi birinci sınıfa başlayan öğrencilerin okulu sevmeleri ve temel eğitimlerini etkin olarak kazanmaları amacıyla öğretmen-veli-psikolojik danışmanları işbirliği içine sokmaktır. Bütün bunlar okul ve evdeki çalışma alışkanlıklarının sağlıklı gelişmesinde bu paydaşların etkileşimleri ve iletişimlerinin birinci sınıf öğrencilerinin ilerideki okul başarılarını olumlu yönde etkileyeceği varsayımına dayanmaktadır.

Projenin Amaçları

- Birinci sınıfa başlayan öğrencilere okulun sevdirmesi,
- Veli-öğretmen işbirliği sağlanarak öğrencilerin okula uyumlarının kolaylaştırılması,
- Ailelerin (anne-babalar), çocuklarının eğitim yaşantılarına yardımcı olabilmeleri amacıyla bilinçlendirilmeleri ve yönlendirilmeleri,
- Okul yönetimi, rehberlik danışma birimleri ve öğretmenler işbirliğiyle okul-aile ilişkilerini güçlendirerek birinci sınıf öğrencilerinin ev ortamından okul ortamına geçişlerinin kolaylaştırılması,
- Okul-veli-öğrenci beklentilerinin doğru şekillendirilmesi, karşılıklı yardımlaşma, bilgi alış-verişi ve işbirliği anlayışının yerleştirilmesi.

Bu amaçları gerçekleştirebilmek konusunda temel sorumluluk okul yöneticilerine ve öğretmenlere verilmiştir. Bu basit yaklaşımın arkasında aslında çok önemli ve modern okullar açısından yeni bir anlayış yatmaktadır. Okul sadece çocukların eğitimlerinden sorumlu olmamalıdır; okul aynı zamanda anne-baba gibi önemli bir okul paydaşının da çocuklarının eğitimlerine katkıda bulunabilecek belirli konularda eğitilmesinden de sorumludur. Bu sorumluluk hele hele özel okullar için vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

Bu anlamda, proje kapsamında üç önemli guruba sunulabilecek hizmetler konusunda sekiz İSTEK Vakfı Okulu'nda birinci sınıf öğretmenleri ile yarım günlük bir beyin fırtınası seansı düzenlenmiştir. Bu çalışma sonucunda öğrencilere ve velilere ne tür hizmetlerin götürülebileceği konusunda aşağıdaki görüş ve öneriler ortaya çıkmıştır.

1. Velilere Yönelik Yapılabilecek Çalışmalar

- Okul başlamadan önce, okula yeni başlayan birinci sınıf öğrencileri ve onların velilerine okulu tanıttıcı ve genel kuralları açıklayan, psikolojik danışmanların, sınıf öğretmenlerinin, velilerin ve öğrencilerin birbirlerini daha yakından tanımalarını amaçlayan genel bir toplantının yapılması,
- Yıl içinde her ay işlenecek konuların her ayın başında yazılı olarak velilere ulaştırılması,
- Gelecek yıla hazırlık olması anlamında okulun vizyonunu, misyonunu da içeren ve içinde okulların eğitim ilkelerinin vurgulandığı ve uyulması gereken kuralları kapsayan detaylı bir veli ve öğrenci el kitabının hazırlanarak kayıt sırasında velilere ve öğrencilere verilmesi,
- Öğrencilerin sınıf içi durumlarının, bilişsel, duyuşsal ve motor gelişmelerinin sınıf öğretmenleri ve psikolojik danışmanlar tarafından izlenerek yazılı halde saptanması ve bunların daha ileri sınıf öğretmenleri tarafından kullanılabilir şekilde dosyalanması; elde edilen bilgilerin ve ulaşılan sonuçların periyodik olarak velilerle paylaşılması (öğrenci izleme-değerlendirme dosyalarının tutulması okulun rehberlik birimlerinin sorumluluğunda olmalıdır),
- Velilerin çocuklarıyla iletişimlerini güçlendirmek ve onların okul yaşantılarını yakından izlemelerine yardımcı olmak amacıyla yönlendirici ve bilgilendirici girişimlerde bulunulması (örneğin, birinci sınıf öğrencileri için her gün "yarım saat TV kapat" girişimi—bu süreyi anne/babaların çocuklarıyla geçirmeleri ve çocukların "ev çalışmalarına" yardım etmeleri için kullanmalarının özendirilmesi),
- Velilere *anne/baba takvim yöntemi* çalışmaları hakkında bilgi verilmesi ve bu takvim sistemini ev ortamında uygulamalarının özendirilmesi,
- Öğrencilerin verimli ve bilinçli ders çalışma yöntemleri/becerileri kazanmaları için anne/babalardan yardım istenmesi ve öğrenciler için ilgi çekici/cazip yöntemlerin bulunması (örneğin çalar saat yöntemiyle öğrencilerde belli bir ders çalışma alışkanlığının yerleştirilmeye çalışılması),
- 6 yaş çocuğunun özellikleri konusunda bilgili bir psikolojik danışman eşliğinde her sınıf öğretmenin Eylül ayının sonuna doğru sınıfındaki her öğrencinin anne/babasıyla (anne/baba birlikte, tek olması durumunda tercihan anne) bireysel görüşmeler yapılması. Bu görüşmeler psikolojik danışman ve sınıf öğretmenin anne/babayı bilgilendirmesini temel almalıdır: 6 yaş çocuğunun özellikleri, aileden okul ortamına geçişin yarattığı duygusal ve psikolojik değişimler,

çocukların evdeki öğrenme ortamlarının düzenlenmesi, temel çalışma alışkanlıklarının yerleşmesi konusunda evde anne/babalar tarafından yapılacak şeyler, vb.

- Dönem başı genel toplantı ve yukarıda değinilen Eylül ayı sonu bireysel görüşmelerin yanısıra her velinin rehberlik birimlerinden ve sınıf öğretmenlerinden randevu olarak çocuklarının okul yaşantıları konusunda bilgilenmelerinin sağlanması,
- Her dönem en az bir kez olmak koşuluyla öğrencilerin, velilerin, sınıf öğretmenlerinin ve psikolojik danışmanların okul dışında bir etkinlik (sinema, tiyatro, piknik, vb.) planlayarak aralarındaki etkileşim ve iletişimin artmasının sağlanması,

2. Öğrencilere Yönelik Yapılabilecek Çalışmalar

- Öğrencilerin verilen ödevlere karşı korku ve kaygılarını gidermek amacıyla “ödev”_sözcüğü yerine “ev çalışması”_sözcüğünün tercih edilmesi ve yaygınlaştırılması,
- Öğrencileri okuldan soğutmamak ve bıktırmamak için “0 ceza” uygulamasına geçilmesi ve öğretmenlerin ceza yöntemini kullanmamaları konusunda özendirilmesi,
- Öğrencilere evde çalışma ve kitap okuma alışkanlıklarının kazandırılması amacıyla yeni yöntem ve etkinliklerin bulunması (örneğin; bir ayda 5 kitap okutulması, resimlerin yorumlanıp açıklanması ya da konuların drama şeklinde anlatılması, vb.),
- Birinci sınıf öğrencilerinin daha verimli çalışmalarını sağlamak için okulun çalışma koşulları ve çalışma yerlerinin uygun hale getirilmesi (özellikle oyun odalarının yaygınlaştırılması, oyun odalarında kum saati, satranç ve oyun hamurlarının bulundurulması, rehberlik birimlerine gereken araçların sağlanması--minder, oyuncaklar vb.),
- Okulun ilk aylarında öğrencilerin sevdiği bir oyuncak okul çalışma masasında bulundurmalarına izin verilmesi,
- Öğrencilerin derse olan ilgilerinin artırılması ve okuldan sıkılmalarını önlemek amacıyla Pazartesi sabah ve Cuma son saat olmak koşuluyla oyun saatlerinin düzenlenmesi,

Projenin Etkili Olarak Gerçekleştirilmesine Yönelik Olarak Okul İçinde Yapılabilecek Etkinlik ve Düzenlemeler

- Öğretmenlerin motivasyonlarını arttırarak onların daha verimli ve yaratıcı ortamlarda öğrencilere ulaşmaları için okul yönetiminin ve psikolojik danışmanların öğretmenlere gerekli yönlendirmeleri yapması,
- Psikolojik danışmanların ve sınıf öğretmenlerin sorumluluklarını bilerek gerekli görevlerini zamanında ve aksatmadan yerine getirmeleri. Öte yandan, okul yöneticilerin de velilerle (anne-baba) karşılıklı iletişim ve diyalogu güçlendirerek projenin uygulanma aşamasında denetleyici bir rol üstlenmesi,
- Kişisel görüşmelerin, (öğretmen-psikolojik danışman-veli) öğrencilerin herbirinin büyüme, olgunlaşma, yetenek ve ilgilerinin farklı olması nedeniyle tek tek ve uygun görüşme odalarında yapılması,
- Bu görüşmelerdeki amaç; öğrencilerin yeteneklerini tanıyarak ev ortamından ilk defa uzaklaşan çocukların okula mutlu gelip gitmelerini kolaylaştırmak, akademik başarı için gerekli ev-okul ortamı işbirliği sağlayarak öğrencilerin kendi ders çalışma sistemlerini ve yöntemlerini geliştirmelerinin sağlanması,
- Öğretmen ve psikolojik danışmanların tanıdıkları kadarıyla öğrenciler hakkında küçük ipuçları vererek velinin güvenini kazanması ve kaygılarını azaltması,
- Öğrencilerin istediğimiz temel davranışları ve becerileri kazanmaları için gerekli olan psikolojik ödüllerin devreye sokulması,

Son olarak, daha önce sözü edilen ve dönemin başlarında gerçekleştirilmesi önerilen sınıf öğretmeni ve psikolojik danışmanın tek tek anne-babayı bilgilendirdikleri bireysel toplantılarda ne tür konulara odaklanabilecekleri üzerinde durmakta yarar vardır. Bu toplantılar, velilerin daha işin başında yönlendirilmeleri ve veli-okul arasında sağlıklı bir işbirliğinin başlatılması açısından önemlidir. Dahası, böylesi özel bir yaklaşım velilerde çocuklarının okula başlamasından kaynaklanan başlangıç kaygılarını azaltabilir.

- Velilere, genel beklenti mesajlarının verilmesi, öğrencilerin eğitim hayatlarında onların da birer öğretmen olduklarının vurgulanması, velilerden beklenenleri ve onların da okuldan beklediklerinin açık hale getirilmesi ve karşılıklı bir güven ortamının sağlanması,

- Velilere, çocuklarının eğitim hayatlarında yapmaları ve yapmamaları gereken davranışların neler olacağı konusunda bilgi verilmesi. Ayrıca, çocukları bir takım temel becerileri kazanırken onlara esnek davranıp zaman tanımaları gerektiğinin açıklanması,
- Velilere, akademik hedeflerinin neler olduğu, dönem sonunda çocuklarının neler başarabilecekleri konusunda bilgi verilmesi,
- Velilerden, öğrencilerin ders çalışma çizelgelerini takip etmeleri için yardım istenmesi,
- Velilere, öğrencilerin ev çalışma ortamlarının düzenli olması için bazı yönlendirmelerin yapılması, önerilerde bulunulması,

Bu projenin odaklandığı ekseni tekrar vurgulamakta yarar vardır: Unutmamak gerekir ki, herşey çocuklar içindir. Tek başına ne öğretmen, ne psikolojik danışmanlar ne de velilerin çabası öğrencilerin iyi yetişmesi, bütün yaşamları boyunca gerekli olan temel beceri ve bilgileri doğru kazanmaları için yeterli değildir. Bundan dolayı öğrencilerin eğitim hayatlarında önemli rolleri olan öğretmen-veli ve psikolojik danışman arası iletişimin güçlendirilmesi gerekmektedir. Öğrencileri sınıf öğretmeni, veli ve psikolojik danışmanlar arasında kurulacak profesyonel bir üçgenin ortasına yerleştirmeden bu hedefleri başarmak mümkün olmayacaktır.

Kaynakça

- Ataç, F. (2001). *Öğretmenler İçin Öğrenci Psikolojisi: "Önce Ruhsal Eğitim,"* İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Meyer, J.W & Rowan, B. (1977). "Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony," *American Journal of Sociology*, Vol. 83, No. 2, s. 340-63.
- Olmsted, P. & Lockhart, S. (1995). "Do parents and teachers agree?" Michigan, MI: High/Scope Educational Research Foundation.
- Stone, J. & Taylor, F. (1976). "Parent's Schoolbook," New York, NY: Penguin.
- Wolfendale, S. (1983). "Parental participation in children's development and education," New York, NY: Gordon and Breach Science Publishers.